

Elinvoimaa Kainuun järviltä Perämeren rannikolle - Oulujoen vesistöalueen vesistövisio 2035

OULUN
YLIOPISTO

Hankesuunnitelman esittely 17.1.2019

S Y K E

LUONNONVARAKESKUS

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Hankkeen tausta ja tarve 1/2

- Oulujoen vesistöä koskevissa selvityksissä tarkastelu on ollut pääsääntöisesti alueellisesti ja aihepiireiltään rajattua.
- Vesistöön liittyvät suunnitelmat ovat olleet osin irrallisia, eikä niitä ole riittävästi kytketty maakuntien ja kuntien kehittämisohjelmiin.
- Koko Oulujoen vesistöä koskeva ja kattavasti vesistöalueen eri teemasisällöt tulevaisuuden näkemyksineen huomioiva selvitystyö puuttuu.
- Kainuun ELY-keskus on toteuttanut **esiselvityksen vesistövision tarpeesta ja asiasisällöstä 8/2019–2/2020**
 - Laajojen sidosryhmäkeskustelujen ja kuulemisten perusteella myönteinen suhtautuminen hankkeeseen
 - Esiselvityksessä otettu huomioon myös vesistöön liittyvien elinkeinojen kilpailukyvyyn ja toiminta-edellytysten kehittäminen

20.1.2020

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Hankkeen tausta ja tarve 2/2

- Esiselvityksessä tärkeimmiksi koko valuma-aluetta koskeviksi teemoiksi nousivat
 - vesien puhtaus, parhaan saavutettavissa olevan ekologisen tilan saavuttaminen ja säilyttäminen,
 - rakennetun vesistön erityispiirteisiin liittyvät säännöstelytekniset ja kalastolliset haasteet/mahdollisuudet sekä
 - vesistön virkistys- ja matkailukäytön kehittäminen
- Näiden toisiinsa kytkeytyvien teemojen osalta tarvitaan lisää tutkimustietoa ja yhteisten tavoitteiden määrittämistä sidosryhmien kesken.
- Sidosryhmät pitivät tärkeinä myös laajan vesistöalueen eri osien tasapuolista kohtelua, yhteistyötä, vuorovaikutteisia ja osallistavia työskentelytapoja sekä visiohankkeen riittävää konkretiaa.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Hankkeen tavoitteet

- **Kartuttaa tietopohjaa sekä arvioida toimenpiteiden tarvetta ja edellytyksiä** liittyen Oulujoen vesistön vesien tilaan, säännöstelyyn ja vesivoimatuotantoon, kalaston hoitoon sekä maankäytön muutokseen. Kokonaisuutena tarkastellaan myös vision aluetaloudellisia vaikutuksia.
- Luodaan kaikki teemat läpileikkaava, alueen ominaispiirteisiin perustuva **Oulujoen vesistövisio vuoteen 2035.**
 - Visiolla voidaan ohjata vesistöjen moninaiskäytön kehittämistä sekä suunnata voimavaroja tärkeimpien tavoitteiden toteuttamiseen.
 - Vuorovaikutusprosessin kautta syntyvä vesistövisio pyrkii sitouttamaan laajasti alueen toimijoita. Vision tavoitteita ja toimenpiteitä pyritään viemään eri sidosryhmien toiminnanohjaukseen. Visio toimii maakuntien yhtenä keskeisenä tavoiteasiakirjana.
- Yhdessä toteutetulla visiolla ja siitä lähtevillä toimenpiteillä edistetään paikallisen elinkeinoelämän, kuten matkailun, kehittämistä.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Osatehtävät

1. Kokonaisselvitys vesistön tilasta
2. Kestävä ja vastuullinen säännöstely ja vesivoimatuotanto
3. Kalaston hoidon kehittäminen
4. Maankäytön ja aluekehityksen tulevaisuuskuvat
5. Yhteisen vesivision muodostaminen
6. Viestintä ja tiedottaminen

Osatehtävä 1: Kokonaisselvitys vesistön tilasta

- Laaditaan synteesi Oulujoen vesistön ekologiseen tilaan ja vedenlaatuun vaikuttavista seikoista.
- Tarkastellaan Oulujoen vesiturvallisuutta huomioiden mm. vesiympäristön tilan, ihmisen terveyden (ml. talousveden määrä ja laatu), elinkeinojen kestävyden (ml. energiantuotanto, luonnonvarojen hyödyntäminen) ja vesivarojen hallinnan (tulva- ja kuivuusriskit sekä ilmastonmuutokseen varautuminen)
- Tavoitteena on:
 - Vahvistaa vesistöalueiden toimijoiden yhteistä tietoperustaa
 - Havainnollistaa eri asioiden välisiä syy-seuraussuhteita sekä tunnistaa faktoja ja ratkaistavia asioita
 - Tunnistaa vesistön tilaan liittyviä tutkimus- ja toimenpidetarpeita ja arvioida niiden tärkeys- ja kiireellisyysjärjestystä
- Lopputuotoksena tuotetaan kansantajuinen, kaikille saatavilla oleva tietopankki Oulujoen vesistöalueen vesistöistä ja niiden tilasta. Tietopankki voidaan toteuttaa esimerkiksi tarinakarttamutoisena.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Osatehtävä 2. Kestävä ja vastuullinen säännöstely ja vesivoimatuotanto

- **Vesivoimatuotantoon liittyvät tarkastelut**
 - Katsaus sähkömarkkinoiden muutoksista.
 - tuulivoimatuotannon lisääntyminen kasvattaa hintavaihtelua ja säätötarvetta,
 - toisaalta kysynnän joustavuus voi toimia tasapainottavana elementtinä sähköjärjestelmässä
 - Katsaus vesivoiman roolista joustavana resurssina
 - helpottaa tuulivoimatuotannon lisäämistä (+)
 - vaikuttaa negatiivisesti vesistön ekologiseen tilaan (-)
 - Tapaustarkastelu vesivoimatuotannon muuttumisesta Oulujoella
 - Aiemmissä selvityksissä kerättyjen ehdotusten koonti ja arviointi
 - juoksutuksen arviointi huomioiden päivää edeltävä markkina (Elspot) ja säätösähkömarkkina
 - ilmastonmuutoksen vaikutus virtaamaan
 - haittojen ja hyötyjen huomioiminen juoksutuksen sääntelyssä
- **Yhteenveto säännöstelyjen toteutumisesta vuosina 2010-2019**
 - Arvio toteutuneen säännöstelyyn ja kehittämistoimenpiteiden vaikutuksista järvien ekologiaan ja eri käyttömuotoihin perustuen vedenkorkeuksien analyysiin ja sidosryhmien edustajien näkemyksiin.

Osatehtävä 3. Kalaston hoidon kehittäminen

Laaditaan arvio kalaston nykytilasta, hoitotoimenpiteistä ja kestävästä käytön skenaarioista

- **Vaelluskalakantojen elvyttäminen**
 - Vaelluskalakantojen elinkierron mahdollistamisen edellytykset (elinympäristö, kalojen vaellusyhteydet) Oulujoessa (ml. Hupisaarten kaupunkipurot), Hyrynsalmen ja Sotkamon reitillä
 - Oulujoen vesistöalueen istukaskantojen villiyttäminen luonnonkierron mahdollistamiseksi
- **Kalaston hyödyntämisen monitavoitteinen kehittäminen**
 - Suurin kestävä saalis (MSY) ja miten se jaetaan: skenaariot eri hyödyntämistavoitteille
 - Kalakantojen hoidon ja kalastus(matkailu)mahdollisuuksien kehittämistarpeiden arviointi

Lopputuotoksena on

- Arvio kalaston ja sen käytön nykytilasta
- Arvio tarvittavista toimenpiteistä vaelluskalojen luonnonkierron elvyttämisestä kestäväälle tasolle
- Vaihtoehtoiset toimenpidesuositukset kalaston kestäväksi hyödyntämiseksi
- Kalataloudellisen asiantuntijuuden mukaan tuominen vesistövisio-työskentelyssä

Osatehtävä 4. Maankäytön ja aluekehityksen tulevaisuuskuvat

- **Maankäytön muutoksiin liittyvät tarkastelut**

- Arvioidaan maankäytön muutosskenaarioiden vaikutuksia vesien tilaan
- Selvitetään mahdollisuuksia metsien käytön monipuolistamiseen huomioiden vesistökuormituksen hillinnän, metsien hiilivaraston ja kestävän luonnonvarojen käytön.

- **Aluetalouteen liittyvät tarkastelut**

- Tavoitteena on kartoittaa visiota koskettavan alueen elinkeinorakenteeseen liittyviä muutospolkuja ja analysoida muutosten aluetaloudellisia vaikutuksia.
 - Samalla voidaan arvioida luonnonvarojen käyttöä, materiaalivirtoja sekä ympäristövaikutuksia.
 - Arvioinnin avulla luodaan tietoa kansalaisia, elinkeinoelämää ja päätöksentekoa varten erilaisia tulevaisuuden skenaarioita tarkastelemalla.

Osatehtävä 5. Yhteisen vesivision muodostaminen

- Toteutetaan vuorovaikutteinen yhteistyöprosessi vesistövission laadinnaksi
 - Perustetaan laajapohjainen ja alueellisesti kattava neuvottelukunta, joka ohjaa vesistövission valmistelua
 - Perustetaan teemakohtaiset asiantuntijoista koostuvat alatyöryhmät, jotka valmistelevat aineistoa neuvottelukunnan käsiteltäväksi.
 - Valmistellaan ryhmille toiminta- ja viestintäsuunnitelmat ja ohjataan niiden työskentelyä
- Visiotyössä tavoitteena on...
 - Muodostaa alueen toimijoiden yhteinen näkemys vesistön nykytilasta, kehittämistarpeista ja –mahdollisuuksista
 - Arvioida lähitulevaisuuden kehityskulkuja ja niiden vaikutuksia vesistön tilaan ja käyttöön.
 - Muodostaa ja arvioida läpinäkyvästi erilaisia toimenpidevaihtoehtoja.
 - Edistää visiolla ja toimenpidevaihtoehtoilla paikallisen elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä (mm. vesistö- ja kalastusmatkailu).
 - Luoda eri aihealueet läpileikkaava Oulujoen vesistövisio vuoteen 2035, joka sisältää tavoitellun kehityksen ja konkreettiset toimenpide-ehdotukset sen saavuttamiseksi.
- Visioprosessiin liittyy...
 - Oulujoen moninaiskäytön puitesopimuksen (OUMO) sekä muiden vesistökehittämiseen kohdistuvien yhteistoiminta-aelinten läpikäynti ja suuntaviivojen määrittäminen nykytilanteen sekä tulevaisuuden näkemysten perusteella
 - Pysyvän toimintamallin luominen hankkeen päättymisen jälkeen, esimerkiksi Oulujoen vesiensuojeluyhdistyksen aktivoinnin muodossa.

Osatehtävä 6. Tiedonvälitys ja viestintä

- Alueellisesti kattava tiedotus hankkeesta sekä nykyaikaisin että perinteisin tavoin, sillä alueella on eri-ikäisiä ja eri tavoin medioita käyttäviä kansalaisia.
- Vesistöä koskevan tiedon kansantajuistaminen ja sopivien kanavien määrittäminen tiedon välittymiseksi alueen asukkaille.
- Erityistä huomiota kiinnitetään nuorten osallistamiseen ja nuorten vesistötiedon lisäämiseen esimerkiksi oppilaitosyhteistyön kautta.
- Nettisivu (tietoa vesistöistä, hankeuutiset, kansantajuinen blogi vaihtuvin kirjoittajatahoin)
- Paikalliset vesistöillat
- Avoimet yleisötapahtumat

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Toteutusaika ja rahoitus

- Toteutus: kesäkuu 2020 – joulukuu 2022
- Hankkeen kokonaisbudjetti 800 000 €
 - 640 000 € (80 %) EAKR-rahoitus Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun ELY-keskusten kautta
 - Toteuttajat 10 000–30 000 €
 - Yksityiset rahoittajat n. 100 000 €
 - Kunnat 70 000 €
- Euroopan aluekehitysrahasto EAKR
 - TOIMINTALINJA 2. Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR)
 - Erityistavoite: 4.1. Tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittymien kehittäminen alueellisten vahvuuksien pohjalta
 - Hakuaika päättyy 19.2.2020

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Toteuttajat ja yhteistyötahot

- Oulun yliopisto, päähakija
- Suomen ympäristökeskus
- Luonnonvarakeskus
- Yhteistyötahot
 - 12 Oulujoen vesistöalueen kuntaa: Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Muhos, Oulu, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi, Utajärvi, Vaala.
 - Alueen vesivoimayhtiöt: Oulun Energia, Fortum, UPM Energy Oy, Kainuun Voima, Kajave (Loiste)
 - Muut yksityiset toimijat: KaiCell, Vapo, Oulun Vesi, Elementis (Mondo Minerals), Terrafame, Sotkamo Silver
- Hanke toteutetaan tiiviissä vuorovaikutuksessa myös muiden vesistöalueen sidosryhmien, järjestöjen, elinkeinojen edustajien ja asukkaiden kanssa.

Yhteystiedot

Maria Kopsakangas-Savolainen, Oulun yliopisto
maria.kopsakangas@oulu.fi, 0295 251 297

Anne-Mari Rytönen, Suomen ympäristökeskus,
anne-mari.rytkonen@ymparisto.fi, 0295 251 584

Pauliina Louhi, Luonnonvarakeskus
pauliina.louhi@luke.fi, 0295 322 189

